

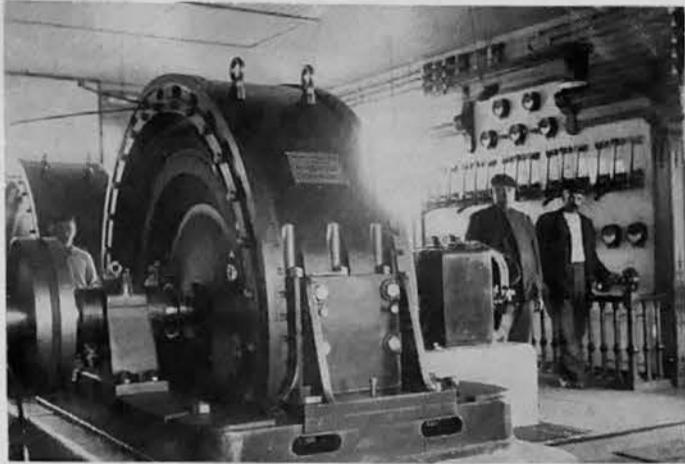
Øjeld-Ljom.

September 2012

Gratis avis!

Bli medlem av
Pressemuseet
Fjeld-Ljoms
venner!

Det hvite kull – Sta'ens gull

Når framsynte kara på Sta'a, va til ute, å ja a: fôr strøm i engros det vart comme il faut me lys attpå te, halleluja! Jo, til kom lyse' åt fiffen fôr 'n Müller han fiksa den biffen men så sa det stopp, kommunen vart prop, men 'n Flor ga 'n Grønn rette piffen.

Jubileumsboka til Røros E-verk «Ren energi», har undertittelen

å ellers lite tå kvart. Den skildrer selskapets 100-årige historie, 1912–2012, men tar også for seg lokal-samfunnet ellers; personer, virksomheter og hendinger fra 1890-åra fram til i dag. De første kraftkarene gikk i bresjen for å skaffe Bergstaden og Stormoen lys og kraft. De het Brostrup Marius Müller, Emil Knudsen og Henrik Grønn, en lege, en bergingenør og en redaktør.

På initiativ fra førstnevnte ble løftestang, direkte og indirekte.

Aar 1896, den 8. juni den for Anlæg af et Elektricitetsværk for Røros Bergstad anordnede Komité samlet Samme år sto Røros Kobberverks kraftstasjon i Kuråsen ferdig etter initiativ av bergingenøren. Henrik Grønn var krumtappen, som på stiftelsesmøtet til Røros E-verk på Vonheim, søndag 2. juni 1912 ble valgt til formann i selskapet. Han ble kalt «E-verkets far» og hadde vervet i 40 år!

Huseierne i Bergstaden og på Stormoen stifter Røros Elektrisitetverk etter mange års turbulent forarbeid. Røros kommune deltok ikke i etableringen da selskapets virksomhet kun omfattet Sta'en.

Ved 25-årsjubileet uttalte Henrik Grønn:

Bygging av elektrisitetsverket var det største løft Bergstaden har fått. Det blev den store og gode

Fortsettes side 2

Et firkloover fra det gamle Røros

Etter alle frasagn at dømme, maa det gamle Røros været rik paa merkelige, orginale mennesker. Vor Bergstads egenartede forhold og folkeliv i svundne tider over en dragende magt paa os, den yngre generasjon.

Her møter vi fire egte typer fra 50-60-aarenes Røros: Hermans-Knut, Jaamel-Hans, Ola Skans og Simen Lie. En fotograf Rostad havnet en dag her oppe paa Bergstaden. En utpræget humoristisk sans hadde han vistnok. Sammen med apoteker Calmeyer fik han disse fire sammen til et slag «styr-volt».

I den kjedte Rorotype Ir gens stue blev bildet tat. I flere av datidens aviser og tidsskrifter

ble billede tat ind med en humoristisk tekst lavet av fotografen og rimsmeden Irgens i fællesskap

Gamle folk husker nok delvis denne tekst, som skulle være meget viktig. Men nu er den ikke i sin helhet at opdride.

At nogen ble fotografert og tat ind i avisene var jo et særsyn i den tid. Der sto en glorie om det gamle firkloover og bildet blev op-hængt til prydelse paa mangen væg i de lavloftede stuer.

Hermans-Knut var av dem som visste raad for mangt og meget. Truvardig og stilfærdig av vasen hadde han folks tillid – kunde hjelpe både folk og fe.

Det skulde jo ikke saa meget til, naar man var bevandret i den tids

kunst at «gjerra aat». Bare et lite ord kunde jo gjøre underverker. Og efter sagnet skulde Hermans-Knut kjenne lit til den videnskaben.

Jaamel-Hans — «Jaamelkon-gen» kaldet — troskyldig og barnslig gikk han sin vei gjennem livet. Han var nok egentlig et skud av den gamle adelige familie Dybdahl; men noe adelsmerke hadde Hans desværre ikke faaet.

Han hadde sin residens borte i «Djupdalen» — «et ottendels mil fraa staen», som han selv sa. Han var en veldig jæger.

Paa sin eiendom Skansevolden bodde Skansen aaret rundt. Men tidt og ofte vandret han ind til den kjære stad, — meget var det som (d)rog ham dit.

Skansen hadde prøvet mangen dyst. Mineskud hadde dundret ham om ørene og truet ham paa livet, «men end staar Skansen ikke god» pleide han aa si.

Simen Lies minde staar i en egen glans, — han var den første «luftskipper» her oppe. Fra Fahlstromhaugen eller Aasgjæle sendte han op sine balonger. Beständig hadde han et taknemlig publikum samlet om sig.

En gang ble nok tilskuerne grundig skuffet, seiladsen strandet — drivkraften, spiritusen hadde tat feil vei, — Simen selv hadde fortært den.

Svunden er det gamle Røros. Men den yngre slekt vil saa

Fortsettes side 2

Hermans-Knut, Jaamel-Hans, Skansen, Simen Lie.

Veien til Trondhjem frå Nilsenhjørnet

En billist sørfra stopper på Nilsenhjørnet og spør en av Bergstadens originaler om veien videre til Trondhjem:

«Ta loddrett opp Kjerkgata te Korsveien, opp Metlingsbakken, Bikkjeplata, Annebakken, Tjuvsvingen, Prytzbakken, Pels, Nordihang, Syria, så e det strake veien.»

Kurs i Østerdalen bærlag

1907 - Østerdalens bærlag

Til underretning for alle, der interesserer sig for Østerdalens bærlag, meddeles, at der søndag den 26de mai kl. 4 em vil blive afholdt et møde i Hannestads skolehus til drøfte'se av forskjellige sager vedrørende bærlaget.

Det vil blant andet blive fremlagt forslag til love samt udstedt indbydelse til aktietegning. Man tænker at sætte aktiebeløbet saa lavt at alle kan have adgang til at blive med paa dette gavlige foretagende. Hannestad ungdomslag har havt einene aabne for bærsagens store betydning, idet laget

enstemmig har bevilget de nødvendige midler til emballagekursus, der vil blive afholdt i midten

av juni, antagelig i Hannestad skolehus. Som lærer for dette kursus er antaget hr. Ole Gundersen, der har holdt flere slike kursus i Elverum.

Der vil paa mødet blive i kurset eller senere ved hen vendt adgang til indmælde deltakere else ti dn midlertidige bestyrrelse forbaerlaget.

Kurset vil vare ca. 8 dage og er fri for alle. Kun ca. 10 ellever kan optages.

I bestyrelsen for Østerdalens bærlag — O. Rustad

Bergstaden under endring

Bergstaden Røros har i svært lange tider vært kjent for tre svært viktige og monumentale objekter, nemlig Røros-kjerka, Smelthytta og slagghaugene. Disse har, i tillegg til de lave trehusen i bykjernen, vært selve symboler på Kobberverkets virksomhet, og folks bo- og leveforhold. I den senere tid har man fått flere monumentalbyggninger, men særlig et hus er framtrædende, det tenkes da på den nye flerbruks-hallen ved Gymbygget. Kommer man med bil sørfra preges terrenget av hallen med sin form, størrelse og farge. I disse dager er dette svært tydelig mot høstfargene. Kommer man med tog fra Trondheim, skygger hallen for de gamle identitetsskapende elementene. Hallen er noe av det første man ser. Kommer man med fly til Røros, får man noe av det samme inntrykket. Med et enormt volum og et navn, Verket, som egentlig kun skulle vært brukt i forbindelse med selve verks-historien, kan man spørre seg om man taper nærhet til historien, til fortidens virksomhet som gjorde Røros til et ver-denskulturminne. Sager vi nå av den grenen vi sitter på?

Einar Engen

Jungelen breier seg

Sevidalen er ikke å finne på verdenskartet. Det er lite ein kan gjøre med det, og me som bur her saknar heller ikke kartografisk plassering. Skilnaden mellom ein prikk på kartet og ein fluelort i glakarmen er i alle tilfelle så liten at ikke eingong Vårherre legg merke til det utan brillar. Me veit at det er her me bur, og lar jorda gå sin gang ikking seg sjøl. Me treng ikkje dokumentasjon på at me fins. Siik sett er ein strek på Norgeskartet høveleg markering av eit truskyldig dalføre som følger vatnet unna bakke frå Savalen ned til Strømsgrinda før det til sist renn ut i Glåma og endar i havet.

Me som bur her har eit moderat og forsiktig syn på livet. Men me ser at med tida kan me få vanskår med å finne att oss sjøl. Jungelen breier seg, norsk og attkjennande, men likevel nærmest aggressivt viltveksande. Det er ein lavande «regnskog» så grønt eksplasiv at no ser eg verken grannen eller han ser meg. Til giengjeld hører eg Sivila som Oppdalskraft la i rør frå Savalen til kraftverket ved Bergeronningen. Det er ein lyd som har vore borte sia den tid. Men i år er han der att, suset som gjer ein tonedov til Myllargut. Det regnar, dag etter dag, og det veks her i utkanten, grunnvatnet og graset og lauvtrear breier seg og skyt så enormt i veret at me snart ikkje ser anna nn ign naes. De kan vere skjebnesvært for eit utkant-menneske som er avhengig av videsyn og langsyn. Me kan ende så narsynt at me sluttar med å undras på kva som skjuler seg attom kanten av utkanten.

Glømmer me å skaffe oss utsyn er det lett å glømme at me er midt i verda. Men det er det me er, jamvel her djupt inne i vår lokale regnskog.

Ola Jonsmoen

Tegning av Unni Lise Jonsmoen

**Fjeld-Ljom
— satt og trykt
i bly!**

Pressemuseet
Fjeld-Ljom.

I redaksjonen:

Ragnar Løkken - Per Hvalstad

Teknisk produksjon:

Jens Hystad - Ragnar Løkken

Torbjørn Torgersen - Tor Hermansen - Torbjørn Floor

Karl Ole Solli - Rudolf Olsen

Medarbeidere/illustrasjoner:

Ase Berg - Ola Jonsmoen - Johannes Sundt

Erik Roll - Unni Lise Jonsmoen - Helge Ness - Jon Høsøien

Arne Ingar Bækken - Arnhild Skre

Bilder utlånt fra Rørosmuseet og Nordøsterdalsmuseet

Sats og trykk:

Pressemuseet Fjeld-Ljom

Et enestående produkt - også i framtida

Det er en fornøyelse nok en gang å kunne by på en utgave av Fjeld-Ljom, i sin gamle form og produsert på gammelmaaten med blytsats. Dette er fagarbeid og handverk med lange tradisjoner. Kanskje kjenner du blysmaken! Nok en gang har dugnadsgjengen, med deltakere fra store deler av Sør-Norge, sammen med aktive rørsinger, kommet sammen, satt i gang det gamle maskineriet og fått ut avis. Det er en begivenhet at vi kan produsere avis på gammelmaaten med blytsats. Det er stort at vi har folk som fremdeles kan faget og kunsten, det er også stort at vi har teknisk utstyr som fremdeles kan settes i sving. Så langt vi har oversikt er det ingen andre som kan produsere avis på denne måten, i Norge, i Norden eller kanskje i Europa. Dugnadsgjengen fortjener stor takk for vel utført arbeid med dagens avis og for stell og pleie av det tekniske utstyret.

Men avisens innhold skal også skrives. Alt arbeid er basert på dugnad og fellesinnsats, men det har fakt i styreleders lodd, en skrekkblandet fryd, å organisert arbeidet med å skaffe stoff. Det betyr at Fjeld-Ljom har fått en fungerende redaktør «uta Stena». Det bærer dagens avis preg av. Men innhold og form bygger på avisens gamle og gode tradisjoner. Fjeld-Ljom hadde et stort nedslagsfelt, fra Singsås-Budalen i nord og sør over til Ytre Rendalen og tidvis Stor-Elvdalen. For å dekke et så stort område var redaktøren avhengig av lokale medarbeidere. Vi har skaffet oss noen nye lokale medarbeidere, men trenger flere. Vi vil gjerne bringe stoff fra hele det samme nedslagsfeltet.

Det er mye interessant å lese i tidligere årganger. Gamle notiser forteller mye om viktige saker som var framme i tida, gir oss viktig informasjon om utviklinga, dessuten om form og presentasjon. Vi får litt innsyn i tidligere tiders presseskikk.

Det er naturlig å markere Røros E-verks 100-årsjubileum. At Bergstaden og mange bygder fikk elektrisk kraft var en stor begivenhet. Små kraftverk ble satt i gang i de fleste elver og bekker, men det tok inntil 50 år før alle kunne skru på strømmen. Elektrisk kraft betydd også mye for avisproduksjon. Vi har ikke klart å finne mange detaljer om Fjeld-Ljoms overgang til elektrisitet. Det ble nok lagt inn lys og arbeidsforholda ble bedre. Det ble lettere å smelte blyet og etter hvert kom det elektrisk trykkpresse. Tidligere måtte den sveives eller en måtte tro som en gammel dreibenk. Det er også tradisjon om at pressa ble drevet med vasskraft. Her må vi skaffe oss bedre kunnskap.

Byen og bygdene avisen dekket — den tids Fjellregion — var preget av rask vekst og utvikling. På 1870-tallet snudde Rørosbanen opp ned på det meste. Fra tidlig 1900 og utover var det gruve drifta som kom med store endringer. I bygdene skjedde det ei industrireising med utvikling og virksomhet en ikke har opplevd maken til seinere. Det var ubegrenset med arbeidsmuligheter og stor innflytting som førte til store endringer i lokalsamfunna rundt omkring. Utenlandske bedrifter og kapital sikret sine interesser og førte til store endringer sosialt, økonomisk og kulturelt. Midt i dette pulserende livet fungerte Fjeld-Ljom og de andre avisene, som organ for informasjon og diskusjon om viktige samfunnsspørsmål.

Bilen ankomst var en del av den nye tida, mens kartsankere og ulveplagen særlig i reinsflokken, sikkert kan påvises langt bakover og framover.

At Fjeld-Ljom fikk interesse for de mange kunstnere som periodvis inntok Bergstaden, har sikret oss spennende stoff om de fire kunstnere; Ludvig Eggen, Reidar Solli, Anders Krigsvold og Kjell Aukrust. Vi får artige glimt fra det unge kunstnerlivet.

At Johan Falkberget fremdeles er aktuell, både når økonomisk styring og kontroll debatteres eller beskrives og Norge skal presentere seg i operasammenheng, er naturlig for mange og viser hvilken bredde, og muligheter, han representerer. Stemningsrapporten fra Savonlinna er illustrerende.

Vi ønsker leserne lykke til med avisens Avisproduksjon en gang i året er kanskje den viktigste oppgaven for Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner. Avishuset ved Hitterelva og inventaret tilhører Røros museums- og historielag. Venneforeningen bistår i arbeidet med å ta vare på og formidle det unike miljøet. Nettopp derfor er det satt i gang et omfattende arbeid for å sikre viktig originalmateriale fra redaksjonen; bilder, negativer, klipsjeer, korrespondanse. Arbeidet utføres av Rørosmuseet med Erik Roll som faglig ansvarlig og med økonomisk bidrag fra John Solheims fond.

Bli med oss i Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner! Her er mange og varierte oppgaver.

Per Hvalstad

Ærede læser

Idet jeg overtager redaksjonen av «Fjeld-Ljom» må jeg begynne med det hvormed Ofstedal endte.

Jeg må begynne med at bekjende.

Jeg har vært en ivrig anarchist og derved gjort forargelse. Og hva verre er, jeg er anarchist fremdeles og kommer til å være det, så langt ingen har noe bedre å byde meg. — Dette bekjender jeg høit for «Fjeld-Ljoms» menighet — for at spare skumlere for det bryderi å gaa omkring med det bag min ryg.

Men til giengjeld lover jeg, at disse mine ideer ikke med min fod skal betræde «Fjeld-Ljoms» spalter.

Et lokalblad bør etter min mening ikke være noe agitasjonsblad. Og minst af alt agitasjonsblad for så fremskudte ideer.

Et lokalblad bør være som et sanseredskap.

Rasmus Steinvik

1 Det bør være som en nerve, der bringer til den ene hva der rører sig i den anden. Eller som en hjerne, en bygdehjerne, et knutepunkt, hvor meningerne mødes og de bygdelige interesser diskutes.

2 Det bør bringe udenforstående et indtryk av bygdernes væsen og vilje.

3 Og det bør bringe sine læsere det fyldigste mulige indtryk af det, som foregaar ute i verden.

At få bladet i overensstemmelse med denne tanke, skal være med program. Intet andet.

Hva de to første punkter på programmet angår, vil deres oppførsel bero på skrivekyndige mænd og kvinder inden bygderne.

Et firklover

Fortsettelse fra side 1
gerne få gylte litt ind i den gamle Bergstads liv og skikke.

Kanskje var det jevne enkle forholde, som den gang raadet, mer værd end vor tids glimmee og stas 1914

Det hvite kull

Fortsettelse fra side 1
voll, Einar Aasen, Elisabeth Tamnes (kommunevalgte, B-aksjonærer), Per Arne Gjelsvik, Gry Krogstad (valgt av generalforsamlingen, A-aksjonærer) og Lars Tonset (ansattes representant). Anders Rønning er administrerende direktør.

I 1986 ble kommunens eierandel økt til 66,67 prosent for å innfri kravet om et 2/3 offentlig eierskap for å få fornyet konseksjon på Kuråfossen II uten tidsbegrensning.

Konsernet har i dag et aksjekapital på kr.3.237.000 fordelt på 32.370 aksjer a kr. 100,-, vel 40 ansatte og består av avdelingene produksjon, nett, energitjenester, installasjon, butikk og administrasjon og økonomi samt dotterne Infonet Røros AS og Vitre AS.

Johannes Sundt

Har de noget som ligger tem på hjerte, saa skriver de. Har de intet, saa blir denne side av programmet blank.

Det tredje punkt blir derimod min sag.

Til den ende vil jeg sette mig paa Norges høieste by og som ønnen speide utover landet og utover verden. At hva der møder mit øie av interesse skal jeg samvisfuldt nedtegn i Ljomens spalter. Merkelige, sorgelige og glædelige tildragelser, — litterære, sociale og politiske stømninger, — kort sagt, lidt av hvert av det som gaar skal komme «Fjeld-Ljoms» læsere til del.

Men hvorledes vil du som anarchist greie politikken, spør du.

Netop i den onstændighed at jeg er anarchist og staar udenfor politikken ligger min styrke og min betingelse for at kunne gjøre mit program fyledest.

Fra mit ophoede sæde iagttar jeg med filosofisk ro politikkens gang og avläser for mine tilhørere til enhver tid det politiske barometer. Hvad høire vil, hvad de moderate vil, hvad venstre vil, hvad de radikale vil meddeller jeg saa upartisk som en stortingsref. Og udav disse meddelelser laader jeg læseren danne sig den mening han selv finder fornuft.

Jeg tror paa denne maade at skulle kunne greie den vanskelige bif: at gjøre alle til lags. Thi den som selv er venstremand behøver jo intet bombardement fra Fjeld-Ljom. Og den som ikke er venstremand, han blir jo ligefrem lettet naar dette bombardement hører op.

Skulde du nære tvil, ærde læser eller skjønner du ikke hvorledes dette skal gaa til, saa ved jeg ingen bedre raad end at du gaar paa posthuset med det samme og fornyer abonnementet paa Fjeld-Ljom for kommende halvår, saa skal du få syn for sagen.

Vell mødt da paa nyaaret!

Rasmus Steinvik

Rasmus Steinviks programklæring sto på trykk 30. desember 1891. Formelt begynte han sin redaktørgjerning 1. januar 1892. Av flere grunner fratrådte han allerede mars samme år.

Til læseren

Idet jeg fratråder redaksjonen av «Ljom», takker jeg samtlige læsere for godt om end kort følgeskab, — haabende, at ingen har tat mer forargelse av mine skriverier, end de har godt av.

Men fremforalt takker jeg de mange som med sine skriverier har

Håsteinen

At vi har mange typer kulturminner er vel klart for de fleste. Vi kan likevel dele dem inn i to hovedgrupper; materielle og immaterielle kulturminner. Med hus og gjenstander på den ene siden og arbeidsferdigheter, tradisjon, fortellingen og forestillinger på den andre. Unesco, FNs organ for kulturarven, en kjent institusjon på Røros har vedtatt en deklarasjon for arbeidet med immateriell kulturarv. Norge har sluttet seg til denne.

Røros har sjøsagt alle typer kulturminner og fokus har naturlig nok vært mest på de materielle spor, men de immaterielle minner, er en svært viktig del av kulturarven.

Noen kulturminner er begge deler, både handfast og et fenomen som inngår i mange forestillinger og tradisjoner. Håsteinen er et slikt eksempel. Håsteinen er konkret nok for mange, kanskje særlig eldre. Men er også en del av en forestillingsverden, ofte omtalt i sammenheng som «uta stena». Flere av betraktningene i VAR MENING i «nye» Fjell-Ljom har møtt på den formuleringen knytt til personer som f. eks. er fra nabokommunen Os. En anna formulering som dekker det samme, er vel at det «ryk uta Sjäfram å».

Reint fysisk ligger jo denne steinen, dvs. det er flere steiner, ei fint formet steinrøys, midt i Glåma, i Håen nedfor Galåen. Det er en betydningsfull stein, men i år har elva gått så full av vatn, så den har ikke fått vist seg hjulpet til med at faa bladet læseværdigt. Jeg haaber, de fortsætter, til glæde for sig selv og til nytte og glæde for andre.

Mine bedste ønsker for øvrig!

Rasmus Steinvik

Les mer om Rasmus Steinvik og hans dramatiske måneder i «Fjeld-Ljom» i Pressehistorisk tidsskrift, som kommer i løpet av høsten og «Fjell Folk» 2012.

Etter 1912 ble det diskusjon om endring av grensa, med komiteer og forhandlinger og fra 1913 blir Galåen og Høsøyen overført til Røros. Først fra 1. juni 1917 er grensa formelt på plass.

Ny grensestein med Kong Haakons emblem blir satt opp mellom Høsøy og Myre inntil dagens riksveg ved Havsjøen og Djuphalsbekken og Håsteinen mister sin funksjon som grensestein men beholder likevel sin posisjon i folks oppfatning av tilværelsen.

Det nye grensepunktet kan vel ikke sies å være særlig solidere enn gamle Håsteinen. Det er ikke lenger behov for fysisk solide grensepunkter. En har andre metoder for å slå fast grensepunktet nå.

Håsteinen og den nye grensesteinen er eksempler på materielle kulturminner. Samtidig er det forvaltningsgrenser og grenser der ulike kulturområder møtes. Ingen av disse grensene er synlige, men forvaltningsgrensa kan være bastant nok, mens grensene for kulturområder, skjæringspunktet mellom trondersk og østnorsk kulturpåvirkning, er mer flytende. Det kan også være ei personlig grense. En grense som en med blandede følelser steg over. For noen var det viktig å holde seg innfor, for andre var det viktig å komme seg ut. Kanskje fulgte det både mistanke og misunnelse med folk som hadde vært «uta stena».

En viktig del av kulturminneforvaltninga er å sikre kunnskap om kulturminnet. Derfor er det viktig å få kunnskap om steinen sin betydning og plass for rørosingen.

Fortsettelse side 3

Tidsskrift om pressebyen Røros

Heile neste nummer av Norsk Pressehistorisk Tidsskrift kjem til å handla om det unike pressemiljøet i Røros. Sidan 1880-talet har byen og omlandet gjeve grobun for ein livleg avisflora og gode skribentar.

Denne delen av norsk pressehistorie er enno ikkje fullt belyst. For å betra på forholdet, arrangerer Norsk Pressehistorisk Forening og Pressemuseet Fjell-Ljoms venner i april eit godt besøkt heildagsseminar der Bergstadens avishistorie og arbeidet med Pressemuseet Fjell-Ljom var tema. Foredragshaldarane arbeider nå med å utvikla innlegga sine til artiklar. Dei skal på trykk i neste nummer av Pressehistorisk tidsskrift som kjem ut før jul.

Pressehistorisk tidsskrift får ein tak i ved å mælda seg inn i Norsk Pressehistorisk Forening. Om du ikkje alt har ordna med medlemsskap, sender du ein mail til NPF-sekretær Elisabeth Vislie, epost:

eva@mediebedriftene.no.

Lokale størraser fra arkivet: Fra venstre: Emil Undhjem (trommer), Håvard Løberg (trombone), Ketil Løberg (saksofon) og Eivind «Rattiti» Løberg (trumpet).

Registrering i Pressemuseet

I 2011 ble det innledd et arbeid der målet er at Pressemuseet Fjell-Ljom skal kunne bli et åpent museum for publikum. Rørosmuseet fikk i oppdrag å utarbeide forslag til tiltak som burde iverksettes før museet kunne bli mer åpent. Brann og tyveriskring av inventar, dokumentasjon og registrering av maskiner og utstyr samt innsamling, katalogisering og registrering av arkivmateriale var de tiltakene R.museet ville iverksette. I samarbeid med Venneforeningen ble det enighet om å starte med sikring av arkivmateriale i form av brev, protokoller, dokumenter og foto. Materialen befant seg i andre etasjer i Pressemuseet. Materialen

ble fraktet til Rørosmuseet og ble gjennomgått, sortert, pakket i arkivbokser og etikettert. Det er utarbeidet en katalog for senere gjenfinning i arkivet. Fotomaterialet er skannet efer reprofotografert og hvert enkelt motiv har fått et nummer og blitt registrert digitalt. Digitaliseringsarb. blir ferdig i løpet av høsten d.å. og i skrivende stund er 1773 motiver digitalisert. De fleste fotografiene er tatt i Rørosområdet på 1960- og 70-tallet, og inneholder interessante og viktige bilder tatt i en periode så langt ikke er godt dokumentert!

Arbeidet er finansiert med bidrag fra John Solheims fond og Fritt ord.

1911-årgangen

Ulven er nærgaaende

Fra Aalen meddeles «Fjell-Ljom» at da to gutter forleden dag var oppe i Kjølifjeldene kom to ulver sættende imot dem. De var saa nærgaaende at gutten maatte soke op i taubanebukkene, som heldigvis var like i nærheten.

Man formoder at ulvene var paa jagt etter rensdyrflokken som i disse dage er paa vei fra Værdalsfjeldene til Valdres.

I Tydalsfjeldene har graaben revet i hjel to rensdyrkalver. (1911)

træffe, saa «Abonnement» ikke maa bli forskrekket om saa skulde hænde senere. Jeg for min del finder det ikke saa forunderlig rart, om en lysmaskin stanser. Vi hører jo altfor ofte, at større lysverk end Røros komm. bliver nødt til at puste i bakken.

Imidlertid skylder jeg maaske lysabonnentene meddelelse om, at den første stans der indtraff nyttaarsnat, havde sin grund i, at den adskillig gamle rem fra turbinen paa maskinen gikk i stykker, saa de 2 timers stans gikk med til at reparere den. Den anden stans sondagskveld sidstleden var paa grund av en liten utregelmæssighed paa strømsamleren, som blev avpusset paa mindre end en halv time. Stansningen har saaledes indtruffet paa de tider, da kraftforbruks har været paa det mindste.

Nogen yderligere opplysninger kan jeg for nærværende ikke ange.

Røros, 16-1-13
Anders Ødegaard

Røros komm. Lysanlæg

I anledning «abonent»'s — lysabonnement (?) kan det ikke være, da burde han vite bedre — forundring i Fjell-Ljom for onsdag over gjentagne stansninger av lysmaskinen er indtruffet, oplyses at de forholdsvis korte stansninger som er skeet har vist at ikke alvorlig har været paaførde. En stansning har jo indtruffet for og kommer vistnok til at ind-

Medarbeidere søker!

Pressemuseet Fjell-Ljoms venner har behov for flere medarbeidere. Vi skal holde liv i gamle verdigheter: Produsere og utgi avis en gang i året på gammelmannen med blysats. For å få til det trenger vi personer som kan betjene de gamle settemaskinene og trykkpressa.

Skal det bli avis må vi også ha stoff. Som alltid trenger Fjell-Ljom lokale medarbeidere. Med-

Bør Børson jr. — dausungen

Når en i ettertid ser på Falkbergets diktning og hva som fortsatt lever, er det kanskje ikke så merkelig at det ved internettssiste året er «Bør Børson» som får absolutt flest treff. Satiren om aksjekulanten Børson er fortsatt like aktuell.

Tusberg/Moon-Iversens musikkspillversjon settes opp både av amatører og profesjonelle landet over: Vestnes teaterlag/Tomrefjorden Songlag, Grong barne- og ungdomslag, ungdomslaget Henrik Wergelands minne i Fåberg, Lindås Ungdomslag ved Bergen og Støren kulturhus har vist musikkspillet. I 2013 skal Trøndelag Teater, Arendal Musikkteater og Utspæll ved Orkdal kulturhus vise stykket. Lite visste Falkberget hvilken posisjon Børson skulle få.

Børson er blitt et begrep slik et knippe sitater viser: «Har regjeringen ansatt Bør Børson som rådgiver i Oljefondet?» «Som Bør Børson i sin tid uttrykte det: Det var itjno konnkurs deinna ganga». (Anton Mork om den greske regjeringas økonomiitiltak, «— en slags bengalsk Bør Børson». «Den spekulativa Bør Børson dyrkes som en gud...). Ordforeren i Båtsfjord kommune «er trygg på at han bor i en kommune der Bør Børson faktoren er betryggende hoy nok for satsing på vindkraft». Om ordforeren i Loppa kommune: «En stram styring av økonomien er nødvendig. Det er ingen grunn til at Jensen skal bli Finnmarks svar på Bør Børson». Og E. Falk skriver: «Jeg tror Lillehammer kunne trenge en Gammel-Bør som passet på at vi styrte etter budsjett».

Ase Berg

arbeidere som kan ta sine lokalstøtter på pulsen og dessuten ta opp viktige spørsmål til debatt. Vi ønsker korte og poengterte artikler. Men før å si som Rasmus Steinsvik i 1892, det skal være ting av allmenn interesse og ikke ting som «kun vækker forargelse uden at gavne nogen».

Opplæring vil bli gitt av våre erfarte medarbeidere og Norsk Handverksutvikling, Maihaugen, Lillehammer.

Vi tilbyr interessante oppgaver og utfordringer i et positivt miljø. Ta kontakt med Pressemuseets venner.

1914

Søndag reiser Røros fotballklubb til Tønsberg hvor de skal møte med Tønsbergernes fotballsparkere.

Fra Fjell-Ljom til Aftenposten

Inger Johanne Alstad (t.v.) sammen med sin journalist kollega i Fjell-Ljom Åse Tveiten.

Fjell-Ljom har ikke bare vært en på forhånd om folk og Rørossamfunnet slik det var da hun kom dit.

Det var lett å bli kjent med folk på Røros, forteller Alstad som selv var en åpen person som likte å prate med folk. Det er ikke noe dårlig utgangspunkt for dem som ville bli journalister.

En av dem er Inger Johanne Alstad som kom til Røros med fersk mellomfagseksam i nordisk litteratur og historie i Trondheim. Hun hadde ingen journalistisk erfaring fra før, men etter halv annet år som journalistlærling i Fjell-Ljom, bar det rett til Oslo og Aftenposten.

Sjefredaktør Hans Vatne var nok litt skeptisk til min korte erfaring og ga meg en prøvetid på hele to år, forteller Alstad. Men Aftenposten var tydeligvis vel fornøy med den ferske journalistspirene og har beholdt henne siden.

Jeg ble jo ansatt som lærling, men det var ikke mye lærtid, det var rett i jobb sammen med den eneste redaksjonen satte ellers, redaktør Øyvind Næss. Litt senere ble redaksjonen utvidet med en til. Det var Åse Tveiten som kom direkte fra Journalisthøyskolen.

Alstad forteller at det ble en hektisk, men trivelig tid i Fjell-Ljom og på Røros. Hun kjente litt til Røros fra før, hadde vært der noen gange, men kjente byen og området best fra Falkbergets bøker.

Jeg var veldig betatt av Falkberget og følte jeg lærte mye om folkena og stedet gjennom hans bøker, sier Alstad som synes det gikk greit å finne seg til rette i Røros sjøl om hun ikke var lokalkjent eller kunne så mye tilbude.

Håsteinen
Fortsettelse fra side 2

og andres bevissthet. «Gamle» Fjell-Ljom tar gjerne mot innspill og trykker dem i neste års utgave. I mellomtida er det kanskje noen som kan arrangere ei utflukt til Håsteinen!

Per Hvamstad

Avlsokse

Hos Hans Aasen staar en avlsokse til bedækning.

Springpenge 50 øre.

(1907)

Bazar.

Røros sanitetsforening agter at aholde en bazar førstcommende marked.
Gaver modtages med tak af:

Magdalena Sjøveland, Julie Getz, Laura Olsen,
Ada Falch, Petronille Tønset,
Laura Didriksen, Anna Fahlstrom, Johanne Larsen,
Anne Østby, Petronelle Brynhildsvold

(1907)

Rensdyrkjød.

Stege, Bove, & Rygge

atter på lager hos

P. Holden.

Ei googling på «uta stena» gir forresten interessante utslag.

Fjell-Ljom kommer fram, men også flere fjellpartier i Øst-Europa bærer navnet uta Stena. Så den internasjonale tilknytninga er der!

Kunstnerne inntar Bergstaden

Kunstnerne inntar Bergstaden, tegning av Kjell Aukrust, privat eie

At gamle aviser er spennende lesning og gir gode opplysninger og glimt fra tidligere tiders liv og virksomhet er en kjent sak. Men mange erfarer at det er lett å gå seg vill i gamle avissalter og fort glomme det en egentlig var på jakt etter. Fjell-Ljom er ikke noe unntak i så måte, snarere tvert om.

Sommeren 1941 kan avisen melde at Kunstnere inntar Bergstaden! Røros Bergstad har alltid hatt stor tiltrekningskraft på kunstnere på jakt etter motiv. Sommeren 1941 melder avisen om fremadstormende ungdom som har valgt den kunstneriske løpebane har inntatt Bergstaden. «To unge kunstmalere, den ene østerdøl, den andre gauldal, ligger på Røros og maler Bergstadmotiver om dagen. Det er Kjell Aukrust, senn av landbrukskolestyret Aukrust i Alvdal og Anders Krigsvold fra Singsås. De er kamerater fra Statens håndverks- og kunstindustriskole, hvor de har den kjente kunstneren Per Krogh som hovedlærer. Krigsvold gikk i vinter Statens Kunstakadem

hos prof. Revold. Aukrust prøvde seg derimot i reklamefaget, men det ble han lei av, sier han, og til vinteren går vel veien til Kunstakademiet for ham også.»

Fjell-Ljom nærmest følger Aukrust og Krigsvold og kommer med statuer, men interessante meldinger. Da avisen oppdager dem, har de allerede vært på Røros ei uke og skal seinere til Lom.

Etter å ha fortalt litt om bakgrunn og hva de driver med i Oslo, konkluderer journalisten:

«Vi tør nok si at begge er lovende kunstnere.»

Men Aukrust og Krigsvold var ikke alle, det er mange av dem og de vises i bybildet, blant andre to svensker Meyer og Logisch. Roar Matheson Bye var allerede en etablert kunstner med sommerbolig på Røros. Han inviterte Aukrust og Krigsvold til utstilling i Trondhjem Kunstforening til høsten, men det ble ikke gjennomført. Matheson Bye formidler et maleri av Krigsvold til en venn i Bergstaden, som kjøpte det for noen hundre kroner. «Den beskjedne kunstner kunde utvil-

somt fått atskillig mer for dette bildet under større forhold», konkluderer Fjell-Ljom. Avisen melder så at Krigsvold og Aukrust drar videre til Lom og Bøverdalen. Men så blir det krigene og vinteren som dominerer Røros og nyhetsbildet.

Men utpå sommeren 1942 kan Fjell-Ljom melde: Den unge, lovende kunstmaleren Kjell Aukrust fra Alvdal er kommet til Bergstaden i sommer også for å male Røros-bilder. Kjell har brukt vinteren i Oslo aktivt, og blitt godt kjent som illustratør i ukeblad og julehefte, mens han om sommeren maler ute, som de fleste kunstmalere jo pleier å gjøre, konkluderer journalisten begeistret. Da avisen traff Kjell Aukrust gikk han og ventet på Anders Krigsvold. Sammen skulle de gjennomføre samme opplegg som året før. Først noen uker på Røros, så til Lom, Bøverdalen og Jotunheimen.

Også denne sommeren var det mange unge kunstnere på Røros, som aktivt flakket rundt i Bergstaden på jakt etter motiv. Dette var unge fremadstormende kunstnere som ble lagt merke til i bybildet. Journalisten kan fortelle at produksjonen er stor. En innender i avisen lurer på «Når en legger merke til de mange unge kunstmalere som no arbeider på Røros får en uvilkårlig lyst til å spørre om de kunde tenke seg muligheten av å holde en utstilling, så vi fikk se arbeidene deres samlet». Fjell-Ljom har vært inne på det samme og støtter opp under ideen.

Udstilling blir det, den åpnes i Sangerhuset 31. juli, med arbeider av Ludvig Eggen og Reidar Solli, begge fra Røros sammen med Anders Krigsvold og Kjell Aukrust. «Det var mange gode malerier å se på utstillingen – de aller fleste med Rørosmotiver. Bare Anders Krigsvold hadde

noen som var malt annetsteds, nemlig tre-fire Gudbrandsdals- og Jotunheimbilder fra i fjor.» Ellers hadde både han og Kjell Aukrust holdt seg til motiver i Bergstaden, mens Ludvig Eggen også hadde noen malerier fra omegnen. Reidar Solli holdt seg til Bergstaden. Foruten malerier stilte Krigsvold ut noen tusjtegninger, og Aukrust hadde noen tegninger «til dels av humoristisk art». Så da veit vi det!

Interessen var tydeligvis stor og salget gikk bra, til tross for at det var ferietid, som avisen bekymrer seg for. Journalisten har fått opplyst at Krigsvold solgte for mellom 2-3000 kroner. Hvem som kjøpte er sjøslagt ikke kjent. Det var sikkert både lokale og tilreisende. En ikke navngitt meieribestyrer kjøpte flere malerier usett og hentet dem seinere fra under trappa i Sangerhuset! Vi veit også at malerier ble brukt som oppgjør for losji og de unge kunstnerne hadde også bruk for tobakk.

De fire kunstnere fikk ulikt livslepet. Kjell Aukrust og Anders Krigsvold satset for fullt på kunsten. Kjell Aukrust som multi-kunstner, tegning, akvareller, forfatter og konstruktør, mens Krigsvold ble teatermaler. Ludvig Eggen bodde ei tid i Trondheim og var journalist, bosatte seg seinere på Os. Han hadde en svært stor produksjon som maler, gards- og setermotiv i rikt monn. Reidar Solli fortsatte også med tegning og malerier og har en stor produksjon etter seg. Fra nyere tid henger det arbeider av han i Kaffestuggu, men han sikkert tilværelsen med et fast yrke ved siden av.

Kjell Aukrust fortsatte å male utover 40-åra, men gradvis ble det tegning, avistegner, forfatterskap og konstruksjoner som tok all tid. Malerpenselen tok han først fram igjen på sine eldre dager.

Men i sommer satte Aukrust-senteret i Alvdal sokelyset på hans tidligere virksomhet. Gjennom gode kontakter ble kjente malerier sporet opp og velvilligst lånt inn til senteret som kunne åpne utstillingen Den unge Kjell Aukrust. Det var ingen som

Motiv fra Hanan av Kjell Aukrust, 1942, tilhører Rørosbanken

Rørosmotiv av Anders Krigsvold, 1942, tilhører Trondheim Kunstmuseum

Rørosmotiv av Ludvig Eggen, 1942, privat eie

hadde sett denne samlinga tidligere. For Kari Aukrust, som var tilstede, var dette ukjente arbeider, med unntak av noen, bl.a. «I Barna i skogen» som henger i senteret. Det eldste arbeidet er fra 1935. Da var Kjell Aukrust bare 15 år. Året etter, 1936, får han den kjente anbefalingen fra Henrik Sørensen: Kjell Aukrust er eller skal bli maler. Går på malerskole. Slipp ham inn. Etter malerskole og snekkerskole i Oslo, ble det Statens håndverks- og kunstindustriskole og Statens Kunstakademi.

Storparten av maleria i utstillingen er imidlertid malt under

krigen og svært mange har målt fra Røros og Bøverdalen. Aukrust har valgt kjente Rørosmotiv; Asengården med kirka, slagg-haugene og bebyggelsen på Haugen og Flanderborg. Han har også, som på mange malerier for øvrig, lurt inn personer. På et maleri ser vi et ektepar på tur inntil Sta'a, på et annet er det på veg hematt med tung ryggsæk. En utfordring til Røros-miljøet må være å lage en utstilling med kunstnerkameratene fra 1942: Reidar Solli, Ludvig Eggen, Anders Krigsvold og Kjell Aukrust! Nå har det gått 70 år siden de hadde sin første, og eneste, fellesutstilling.

Les mer:

Finn Jor: Kjell Aukrust med pensel. Finn Jor: Galleri Aukrust. Per Hvalstad: På sporet etter den unge kunstmaleren Kjell Aukrust, i Arbok for Nord-Ost-erdalen 2001.

Rørosmotiv av Reidar Solli, 1944, privat eie

The Fourth Watch of The Night

Operaen «Den fjerde nattevakt» og libretto og regi av Ivar Tindberg, hadde urpremiere i 2005. Våren 2011 hadde den nypremiere i operaen i Bjørvika. Og i august var det altså Savonlinna. Her er Kverndokks beretning etterpå:

«Finnene elsket operaen vår, og applausen ville ingen ende ta etter begge forestillingene. Vi fikk bare helt supre kritikker i alle avisene. Det var virkelig en optur! Helt utrolig at norsk presse var

så fraværende. Dette var stort, som den finske ambassadoren sa; det største kultursamarbeidet mellom Norge og Finland i nyere tid! Så Falkberget har virkelig gått til hjerte hos finnene Folk gråt mot slutten. Ivar måtte forandre endel på scenearrangementene for å få det til å passe inn på den spesielle scenen der. Med det resultat at folk trodde dette var skapt for denne flotte scenen, i en vakker middelalderborg. Bl.a. gjorde Ivar det slik at nåt hovedpersonene døde, gikk de langsomt opp en lang stein-

trapp på siden. Det var veldig virkningsfullt. Når Gunhild kommer til Benjamin, og han er død, og Ol-Kane'esa også går i døden, følger Gunhild etter dem opp trappen. Men Lille Ellen stopper henne og tar henne med tilbake til livet.»

Representanter fra utenlandske operahus var på besøk i Oslo og Savonlinna. Så nå blir det spennende om «The Fourth Watch of the Night» finner veien videre ut i verden.

Ase Berg

Besøk Pressemuseet

Fjeld-Ljom

Et levende museum
hvor aviser blir
satt og trykt i bly

Vi trenger flere gode venner av Pressemuseet Fjeld-Ljom!!!

